

De eerste ronde van de 100 Mijl van Sint Annen editie 2017 gaat naar de Waddenzee. Op de dijk nabij Noordpolderzijl kunnen we de Waddeneilanden zien. Daar heeft in het verleden ook het Eiland Bosch gelegen.

Moenkelangenoe - oftewel Monnikenlangenoog - is een voormalig eiland in de Waddenzee, dat 700 jaar geleden tussen Schiermonnikoog en Borkum lag op de plek waar nu Rottumeroog en Rottumerplaat liggen. Net als bij Schiermonnikoog dankt het eiland zijn naam aan monniken. Het was vanaf de veertiende eeuw in het bezit van de kloosters Rottum en Oldeklooster. Het eiland was tussen de 12 en 15 kilometer lang, voordat het uiteindelijk in twee stukken brak: de eilanden Rottumeroog en Bosch. Bosch verdween later ook in de golven.

Bron: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Monnikenlangenoog>

Tot 1530 was het eiland eigendom van het klooster van Aduard. Het klooster had ook een voorwerk op het eiland. Het eiland verdween tijdens de Allerheiligenvloed van 1570 grotendeels in zee, waardoor het onbewoonbaar werd. Enkele decennia later groeide het eiland weer iets aan, maar in 1717 verdween Bosch tijdens de Kerstvloed voorgoed in zee. Volgens sommige bronnen zou op het eiland een dorp Cornsand hebben gelegen, volgens andere bronnen was Cornsand ooit een apart eiland dat op enig moment met Bosch was samengesmolten.

Bron: [https://nl.wikipedia.org/wiki/Bosch_\(eiland\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Bosch_(eiland))

Vermoedelijke lokatie van Eiland Bosch, restant was van het eiland Monnikenlangenoog.

De 100 mijl begint in Sint Annen, het dorp waar vroeger het Klooster van Sint Anna bevond.

Begin 14e eeuw lag op de plek van Sint-Annen een landgoed van de Friese edelvrouw Addyerth van Thyum, dat in de volksmond 'Inrahus' werd genoemd. Addyerth wilde graag een nonnenklooster stichten op haar landgoed en trad daartoe waarschijnlijk in contact met abt Frederik Gaykinga van het klooster van Aduard. In 1340 werd daarop het klooster Parve Adwerth (Klein Aduard) gesticht op Addyerts landgoed. In 1342 werd het klooster toegelaten tot de orde van de Cisterciënzers en in 1344 kreeg het toestemming van de paus om zich onder het 'patriarchaat' van het klooster van Aduard te laten stellen. De naam Klein Aduard beviel echter niet en de bisschop van Munster weidde het klooster daarom Sanctam Annam ter ere van de heilige Anna (de moeder van Maria). Het klooster wordt voor het eerst genoemd in een document uit ongeveer 1400. In een onbekend jaar werd het klooster verheven tot een abdij.

Bron: [https://nl.wikipedia.org/wiki/Sint_Anna_\(klooster\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Sint_Anna_(klooster))

Voor de finisher op de 100 mijl is er de Sint Anna medaille.

Sint Anna medaille, voor volbrengen van de 100 mijl van Sint Annen

17 juni 2017 om 09:00 is de start bij de Klokkenstoel in Sint Annen. Eerste etappe gaat via Fraamklap, Stitswerd, Warffum naar Noordpolderzijl. Vandaar weer via Usquert, Toornwerd, Middelstem en

Boerdam naar Sint Annen. Totaal 45 kilometer.

Groepsfoto Edite 2016

Vanaf de klokkenstoel gaat het links het dorp uit. Einde dorp rechtdoor fietspad op. Viaduct over en dan eerste rechts. Eerst T-splitsing links, tweede T-splisting rechtdoor, derde T-splisting rechtdoor en vierde T-splitsing links. Vierde Splitsing is Boerdam. Op de terug weg kom je hier weer terug en loop je in tegengesteld richting naar Sint Annen. Ook het laatste deel van de vierde ronde loop je via dezelfde route terug naar Sint Annen.

Volgende T-splitsing is Fraamklap. Hier gaan we rechts en direct weer links, langs het kanaal richting Onderdendam over het Jaagpad langs het Boterdiep.

Fraamklap is een gehucht even ten zuiden van Middelstum en iets ten westen van Boerdam in de Nederlandse provincie Groningen. Het bestaat uit wat bebouwing rond een brug en een bedrijventerrein ten zuidoosten hiervan. Ondanks de geringe grootte, enkele huizen en een café, is de plaats bekend bij veel Groningers. Fraamklap wordt ook wel het "Barthlehiem" van de provincie Groningen genoemd. Tijdens de Noorder Rondritten (een 150 km lange schaatstocht) passeren de

wedstrijdschaatsers Fraamklap drie keer.

Bron: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Fraamklap>

Fraamklap, voor de brug links, richting Onderdendam, Jaagpad

Een jaagpad of trekpad (ook trekweg) is een pad langs een kanaal of rivier dat werd gebruikt om schepen vooruit te trekken. Dit voorttrekken werd jagen genoemd en geschiedde bij ongunstige wind en tegenstroom. Gewoonlijk werd gejaagd door een paard met begeleider (het jagertje), maar soms gebeurde het ook met menskracht. Grote vrachtschepen werden door meerdere paarden gejaagd.

Bron: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Jaagpad>

Aan je rechterhand na enige tijd het gemaal Den Deel. Bij het gemaal is een fietsbrug over het Boterdiep. We moeten over de fietsburg, vervolgens links en direct weer rechts. Pas op: stukje tussen links en rechts kan druk zijn en er wordt snel gereden.

Den Deel is een Nederlands gemaal gelegen in het Boterdiep tussen Fraamklap en Onderdendam. Het dient om de gevolgen van de bodemdaling door de winning van aardgas te compenseren. Het gemaal is bijna geheel in glas gebouwd en geldt als een van de mooiste, moderne gemalen van Nederland. In het gemaal bevindt zich een vislift. De vis wordt gelokt door een zachte stroom en komt zo in een bak

terecht. Op gezette tijden wordt deze omhoog gehesen, waarna de vis verder kan zwemmen. Naast het gemaal ligt een schutsluis. Het gemaal is genoemd naar het gedeelte van de Delf dat hier Deel heette. De streek ten noorden van het gemaal heet ook Deel, maar staat meer bekend als Anderwereld.

Bron: https://nl.wikipedia.org/wiki/Den_Deel

We lopen nu naar Stitswerd. Zie beschrijving ronde 4 voor meer informatie over Stitswerd:

[Beschrijving Ronde 4](#)

Eerste T-splitsing rechtdoor, in Stitswerd ook steeds rechtdoor, na Stitswerd op T-splitsing links. Na paar kilometer maak de weg een bocht naar rechts weer een kilometer op de T-splitsing naar links (Dingsteepad). Ieder keer dat ik hier langs liep stond er de vuilniscontainer van nummer 14. Zal er nu ook wel staan!

Dingsteepad gaat over in fietspad, bocht naar links, dan brug over. Over de brug direct links. Hek is dicht naar aan linkerkant staan achter het hek een stapsteen. Aan de linkerhand is het Usquerdermaar. Deze moet je een dikke twee kilometer volgen. Na het gemaal via een dijkje. Einde dijkje ga je rechts. Je komt nu op de Kloosterweg. In de verte zie je Warffum liggen.

Links, achter het hek een stapsteen

Na het gemaal via een dijkje

Kloosterweg. Klooster in de buurt? Ja, ook warffum had ooit een klooster.

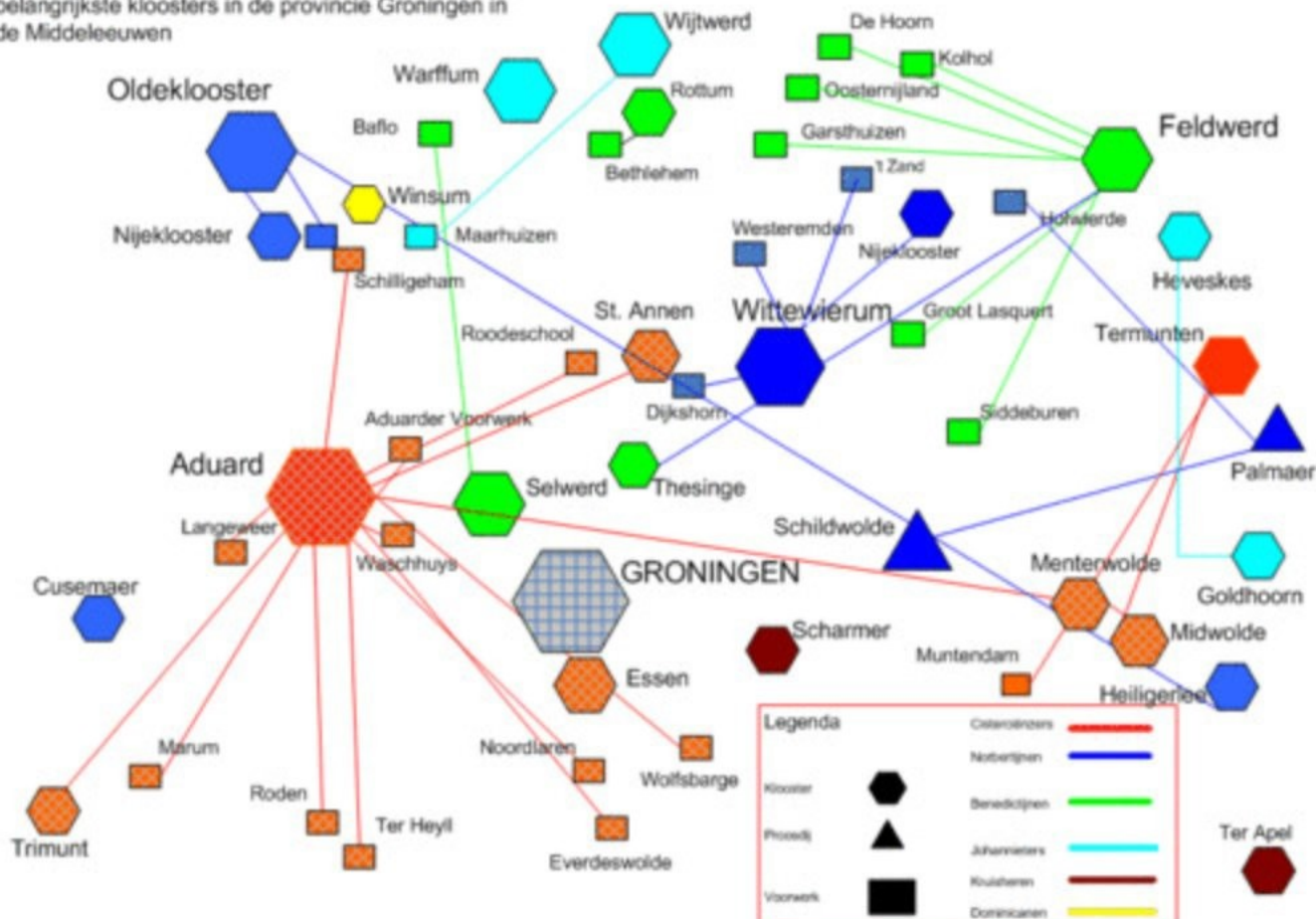
De dorpswierde van Warffum kwam ooit tot stand op een kwelderwal. Haaks daarop is nog altijd een hogere rug zichtbaar; mogelijk een dichtgeslibd geulenstelsel. Zo'n natuurlijke hoogte is ideaal voor bebouwing, dachten ook de johannieters die er rond 1200 een klooster stichtten. In de eeuwen die volgden groeide het klooster uit tot één van de grootste johannieter commanderijen van het land. De oorsprong van de johannieter kloosterorde, waar ook het klooster van Warffum toe behoorde, ligt in Jeruzalem. Vanuit Jeruzalem hebben de johannieters zich over grote delen van Europa verspreid. In de Ommelanden werden vijf zogenaamde commanderijen gesticht: in Warffum, Wijtwerd, Oosterwierum, Oosterwijtwerd en nabij Finsterwolde (Goldhoorn).

Bron: <http://www.terpenenwierdenland.nl/>

Op veel plekken in Groningen vind je verwijzingen naar kloosters. De volgende kloosterkaart van Groningen geeft op schematische wijze de spreiding van de belangrijkste kloosters en hun voorwerken in de periode 1200-1600. Er zijn in die periode meer kloosters geweest, maar dit overzicht is beperkt tot de kloosters die een grote activiteit aan de dag hebben gelegd bij het in cultuur brengen van de grond in dit deel van Nederland. Met name de orde van de Cisterciënzers en de orde van de Norbertijnen waren in die periode actief. Ze bezaten meer grond dan welk ander klooster en waren bovendien betrokken bij allerlei inspanningen op het gebied van de waterbeheersing.

Bron: https://nl.wikipedia.org/wiki/Kloosters_in_Groningen

Schematisch overzicht van de spreiding van de belangrijkste kloosters in de provincie Groningen in de Middeleeuwen

Wanneer Warffum is ontstaan is niet precies bekend, maar de oudste vermelding van de naam is te vinden in de levenswandel van de prediker Liudger (744 - 809). In de Middeleeuwen lag ten zuidoosten van Warffum de gelijknamige Johanniter commanderie Warffum. De twee Maltezer kruisen in het wapen van Warffum verwijzen naar dit klooster

Bron: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Warffum>

In 787 kreeg Liudger van Keizer Karel de Grote opnieuw de opdracht om het evangelie te gaan verkondigen in de gebieden ten oosten van de Vlie, het huidige Groningen en Friesland. In tegenstelling tot zijn voorgangers sprak Liudger de taal, omdat hij stamde van een Fries geslacht uit de buurt van Utrecht, dat eerder aan Willibrord onderdak had verschaft. Zoals bekend zou Liudger in zijn zendingswerk heel succesvol zijn, ook dankzij de vele kerken die hij liet bouwen. Liudger werd later beloond voor zijn werk en in 804 tot bisschop van Münster benoemd worden. Een bijzondere gebeurtenis zou echter van grote invloed zijn geweest op zijn succes. Over deze bijzondere gebeurtenis later meer als we de wierde van Helwerd passeren.

Bron: <https://www.deverhalenvangroningen.nl/>

De route door Warffum is eenvoudig. Gewoon de doorgaande weg volgen tot aan de kruising met de “grote weg”. Hier oversteken en de borden volgen naar Noorpolderzijk. Aan de doorgaande weg (links) ook het openluchtmuseum “Het Hogeland”

Het verleden komt tot leven in het hart van het Noord-Groninger dorp Warffum. Ontdek in openluchtmuseum Het Hoogeland het platteland van ruim honderd jaar geleden. Kijk rond in twintig oude gebouwen en ervaar hoe de mensen vroeger woonden en werkten. Woonkamers, slaapkamers en werkplaatsen zijn met zoveel oog voor detail ingericht, dat het lijkt alsof de bewoners even weg zijn.

Bron: <http://www.hethoogeland.com/>

Vanuit Warffum is het steeds rechtdoor, op de T-splisting naar links en dan direct weer rechts. Nu de openbare weg volgen maar de Waddenzeedijk. Hier en daar is een afslag maar die gaan allemaal naar een boerderij. Bij de dijk is ook de verzorging. Na de verzorging gaan we de dijk over en via de Waddenzeekant gaan we naar Noorpolderzijk (rechtsaf vanaf de dijk)

Noorpolderzijk is ontstaan in 1811 na de inpoldering van de Noordpolder. Door de inpoldering verdween de open zeeverbinding met de dorpjes Usquert en Warffum. Via een afwateringsluis (zijl) kon alleen Warffum nog over het water worden bereikt en verder vervoer naar Usquert kon alleen nog via de weg plaatsvinden. Voor de kleine vissersboten uit Usquert die voornamelijk op garnalen visten werd Noorpolderzijk daarom de nieuwe thuishaven. De visserij kwam steeds meer tot bloei en rond 1970 telde de Usquerder vissersvloot circa 10 schepen. Gedwongen door de schaalvergroting in de visserij en de daaruit voortvloeiende sluiting van de visafslag in Noorpolderzijk zijn de visserschepen van de vloot van Usquert (herkenbaar aan de letters UQ) uitgeweken naar Lauwersoog en de Eemshaven. De haven van Noorpolderzijk dient nu voornamelijk nog als aanlegplaats voor passerende schepen en jachten en als vertrekplaats voor wadtochten.

Bron: <http://www.noorpolderzijk.nl/geschiedenis.html>

Henk Scholte, in stad en ommeland bekend als verhalenverteller en folkzanger, was op een goede dag in Noorpolderzijk en stapte 't Zielhoes binnen. “Hou is t?”, vroeg Henk aan de waard, de fameuze

(inmiddels overleden) Siert van Warner. “Rustig”, was het antwoord, “d’r zit allennig n gekke Amerikoan aan de bar kovvie te drinken.” Waarop de blik van Scholte richting hoek van de bar ging en hij bijna een hartverzakking kreeg. Bob Dylan. Scholte begon vervolgens tegen de kroegbaas uit te varen: “Dat is gain gekke Amerikoan. Waist doe wel wel dat is?!! Dat is Bob Dylan!!!” Van Warner was bepaald niet onder de indruk: “Dat kin mie hailemoal niks schelen. As hai zien koffie moar betaalt.”

Bob Dylan, dé Bob Dylan, bracht tijdens Europese tournees wel eens een bezoekje aan het noorden van Groningen. De beroemde Amerikaanse singer/songwriter ging dan fietsen in de buurt van Noordpolderzijl. Hij vond het Hogeland mooi. De streek, het landschap, deed hem denken aan het gebied waar hij vandaan kwam, Duluth, Minnesota.

Een regel in de journalistiek is dat je kunt publiceren als een verhaal door drie onafhankelijke bronnen wordt bevestigd. Herman Sandman vond twee mooi zat en schreef er een column over in de Groninger Gezinsbode. Het – naar het zich laat aanzien waargebeurde – verhaal zong zich binnen de kortste keren rond in Groningen en omstreken. Iemand belde zelfs de VPRO en het verhaal werd onmiddellijk gekopieerd naar diverse sites. Het liet Sandman evenmin los en hij dacht, laat ik het Bob gewoon vragen.

Er is een officiële site, met een e-mailadres. En wie niet waagt, die niet wint, nietwaar? Het duurde even, maar verdomd, Sandman kreeg een mailtje terug:

Dear Mr. Herman Sandman,

The story is correct, though it happened quite a few years ago, in the early nineties maybe. We had a concert in the City of Groningen. Somebody knew I was fond of biking and that the area, wich you call highland, was like the landscape around my hometown, Duluth, Minnesota. I remember names like Usquert, Stitswerd, Zandeweer.

Bron: <http://www.dvhn.nl/>

Op de dijk bij Noordpolderzijl zie je duidelijk de enige weg die naar Noordpolderzijl gaat. Deze nemen we om onze route te vervolgen. In Noordpolderzijl staat het Zielhoes. Nostalgisch bruin café met terras. Misschien zit Bob er wel weer :-) WC! We verlaten Noordpolderzijl via de enige weg die van en naar Noordpolderzijl gaat. Einde van weg gaan we links. Eerste splitsing rechts. We komen nu in Usquert.

In de 19e eeuw nam de welvaart in dit deel van het Hoogeland sterk toe door de gestegen landbouwprijzen. Tussen de beide Wereldoorlogen was Usquert de gemeente waar relatief gezien de meest vermogende mensen van Nederland woonden. Dit uitte zich onder andere in de bouw van het Raadhuis van Usquert in 1930 naar ontwerp van Berlage.

Bron: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Usquert>

Wie de moeite neemt om het dorp Usquert lopend te verkennen zal zich er over verbazen dat nog zo veel restanten uit het verleden bewaard zijn gebleven. In de oude kern, in de straten rond de kerk, zien de huizen er nog net zo uit als in het begin van de vorige eeuw. Er is ook een Architectuur route door het dorp. Onze looproute gaat voor een deel over de architectuur route.

Bron: <http://www.usquert.nl/gebouwen.html>

Looproute door Usquert

De route door Warffum is in principe steeds rechtsdoor. Direct na binnenkomst van Usquert moeten we een drukken weg over. Oppassen dus. Nu steeds rechtsdoor/de doorgaande weg volgen. Direct na Usquert passeren we de wierde van Helwerd. Hier komen we terug op de bijzondere gebeurtenis die bij de beschrijving van Warffum werd aangekondigd.

Tijdens zijn rondreis door het Groninger wierdenlandschap, ontmoette Liudger in de hoeve van de edelvrouw Menisweerd bij Helwerd de blinde zanger Bernlef. Deze was erg geliefd onder de bevolking en had een prachtige stem, maar zong heidense liederen. Toen Liudger met hem sprak over bekering tot het Christendom, zei Bernlef: 'Als die God van u echt zo machtig is, toon mij een teken'. Liudger legde vervolgens zijn handen op zijn ogen en sprak een gebed uit. Toen hij zijn handen verwijderde, merkte Bernlef tot zijn grote verbazing dat hij weer kon zien. Hij knielde aan Liudgers voeten en vroeg

hem hoe hij hem kon bedanken. Liudger verlangde geen giften, maar vroeg hem om met hem mee te reizen, als levend bewijs van de macht van God. Bernlef stemde hiermee in en reisde met hem mee om het geloof te verkondigen. Zijn liederen en bijzondere stem waren hierbij een fantastisch hulpmiddel.

Dus dankzij de wonderbaarlijke genezing van de bard slaagde Liudger er in de Groningse bevolking tot het Christendom te bekeren. Of het verhaal nu waar is of niet, er blijkt in ieder geval uit dat Liudger over een groot menselijk inzicht beschikte. Door niet alleen bevriend te raken met de lokale elite, maar ook een lokale beroemdheid te gebruiken op zijn missie, wist hij zo het vertrouwen van de lokale bevolking te winnen. Hij stichtte veel kerken, onder andere die in Leens, Loppersum, Baflo en Farmsum.

Ook op de wierde van Helwerd, de plaats van het wonder, werd een kerk gesticht. Hier is niets meer van over. De wierde Helwerd ligt verlaten in het land, als stille getuige van een belangrijke gebeurtenis in de Groningse geschiedenis.

Bron: <https://www.deverhalenvangroningen.nl/>

Na Helwerd komen we langs Rottum. In de ronde 4 kom je door Rottum en vandaar is het dan nog een kilometer naar Bethlehem. Bij het verlaten van Usquert zijn we op een fietspad gaan lopen. Dit fietspad loopt tot aan Kantens. Daar moeten we op de stoep. We blijven het kanaal volgen. Net buiten Kantens aan de linkerkant een fiets/voetgangers brug over het kanaal. Deze moeten we over. De volgende brug weer over, schuin rechts de weg over een dan naar Toorwerd. Eerste splitsing rechtdoor. Nu volgt een bocht naar links. In de bocht zit een voetpad naar rechts. Deze nemen. In Toornwerd langs de weg meerdere gedichten van Groninger dichters.

Ronde 1 De 100 mijl van Sint-Annen 2017

Het voetpad gaat langs een aantal huizen. Bij laatste huis links naar links. In de verte zie je de kerktoeren van Middelstum. Het stuk wat nu volgt is gelijk aan het laatste stuk van ronde 4.

Vanaf hoogholtje rechtdoor. Kruispunt over. Rechts bij de kerk langs. Bij de kerk, tweede rechts. Kerkstraat. Volgende kruispunt rechtdoor. Boerdamsterweg. Vervolgens kruispunt rechtdoor, t-splitsing rechtdoor, kruispunt oversteken, brug over.

Het is nu nog maar 5 kilometer. Gewoon de bordjes Sint-Annen volgen.